THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער ערשטער פּראַקטישער שריט פון דער נייער רעגירונג

די ערשטע אייפנאבע פון דער נייער רעגירונג פון פרעמיער בענעט, וואָס זי האָט זיך אלזיין אנגעצייכנט, איז צו געפינען א לייזונג צו דער אר־בעטסלאָזיקייט. זי האָט געמאַכט גרויסע הבטחות אין דער הינזיכט אין משך פונ'ם וואלקאמפּיין, און דאָס פאַלק איז באַרעכטיקט צו דערוואַרטן פון איר גוטע רעזולטאטן.

איצט האָט דירעגירונג שוין געמאַכט איר ערשטן פּראַקטישן שריט אין דער הינזיכט. אָבער דאָ איז זי געגאַנגען אויף דער ליניע פונ'ם קלענסטן ווידערשטאַנד, — זי האָט געטאָן דאָס וואָס עס איז איר געווען אמלייכטסטן צו טאָן, — צו באַשריינקען אביסל מער די אימיגראַציע.

וועלכן מיטל קען ארבעטסלאָזיקייט די רעגירונג זאָל ניט אָננעמען, מוז עס אָדער קאָסטן געלט (ווי אין פאַל פון געזעלשאַפטלאַכע ארבעטן), אָדער בארירן געוויסע אינטערעסן פון דער באַפעלקערונג. באַשריינקען אָבער אביסל מער די אימיגראַציע איז זייער לייכט, — אלץ וואָס איז נוי־טיק איז, אז דער אימיגראַציע מיניסטער זאָל אריסגעבן די נייטיקע אינ־סטרוקציעס. קיין פּראָטעסטן פון דער באַפעלקערונג וועלן ניט קומען, — אין אזא צייט פון ארבעטסלאָזיקייט, האָבן אפילו די אימיגראַנטן־פריינט מורא צו זאָגן א גוט וואָרט פאַר אימיגראַנטן.

דער איינציקער חסרון פון דעם דאָזיקן שריט פון דעם נייעם אימי־גראַציע מיניסטער איז בלויז דער, וואָס ער וועט קיין שום ווירקונג ניט האָבן אויף דער ארבעטסלאָזיקייט לאַנג אין לאַנד. אויב דאָס זאָל יאָ ווירקן, קאָן די ווירקונג זיין גראַד אַ פאַרקערטע: צו פאַרשאַרפן די ארבעטסלאָזיקייט, אָדער, אמווייניקסטנס, צו מאַכן שווערער פאַר'ן לאַנד צו באַפרייען זיך פון איר, שוין פשוט דערפאַר, ווייל די באַשריינקונג פון אימיגראַציע באַשריינקט אויך די מעגלאַכקייט צו אנטוויקלען די אינדוסטריע און די נאַטירלאַכע ריישטימער פון לאַנד.

אויב די רעגירונג וויל נאָר ווייזן פאַר'ן פאָלק, אז זי טוט עפּעס צו לייזן די ארבעטסלאָזיקייט, דאַן איז איר שריט בנוגע איינוואַנדערונג א גוטע דעמאָנסטראַציע, וואָס וועט מסתמא מאַכן א גינסטיקן איינדרוק אויף די קורצזיכטיקע עלעמענטן, וואָס זעען אין דער אימיגראַציע דעם קוואַל פון ארבעטסלאָזיקייט. אויב אָבער זי האָט נאָר טאָן עפּעס ממשות'דיקעס קען דער ארבעטסלאָזיקייט, — און זי איז אפנים זיכער, אז זי קאָן עס טאָן, — וועט זי מוזן ארויסווייזן אביסל מער פאַרשטענדעניש צו דער פראַגע . . .

* * * *

ווי עס זעט אָבער אויס, איז כיי דעם נייעם אימיגראַציע מיניסטער, מר. גאָרדאָן, די ארבעטסלאָזיקייט מאַקע איינג באַרבונדן מיט אימיגראַציע, — צי דאָס איז דערפאַר, ווייל די שולד פאַר דער ארבעטסלאָזיקייט דאַרף ארויפגעוואָרפן ווערן אויף דער פריעריקער רעגירונג, וואָס האָט, ווי עס איז באַהויפּטעט געוואָרן אין דער צייט פונ'ם וואַל־קאַמפּיין, אריינגעלאָזן צופיל אימיגראַנטן אין לאַנד. אָדער ער גלויבט מאַקע באַמת, אז אימיגראַנטן פאַר־אורזאַכן ארבעטסלאָזיקייט, אָדער, אמווייניקסטנס, פאַרשאַרפן זי.

יעדנפאַלס אָבער, איז דער אימיגראַציע מיניסטער, ווי ער אנאַ־סירט, אנשטאָלן צו ענדערע די אימיגראַציע געזעצן אזוי, "אז די אימי־גראַנטן זאָלן אין דער צוקונפט מער ניט זיין קיין בייטראָגנדיקער פאַקטאָר צו דער ארבעטסלאָזיקייט". דאָס הייסט, אז ער זאָגט צו נייע אימיגראַציע באַשריינקונגען פון א פּערמאַנענטן כאַראַקטער, ווייל די איצטיקע באַ־שריינקונגען זיינען בלויז צייטווייליקע, אריסגערופן פון דער עקזיסטירנדי־קער ארבעטסלאָזיקייט.

ווי מיר האָבן שוין ביי פאַרשיידענע געלעגנהייטן באַמערקט, איז עס אין אומזין פאַר קאַנאַדע צו פאַרבינדן די ארבעטסלאָזיקייט מיט דער אימי־גראַציע. וועגן אפילו אנזעץ מיינונג, אז אימיגראַציע פאַרגרעסערט די אר־בעטס מעגלאַכקייטן לאַנג אין לאַנד. אויב דאָס זאָל יאָ ווירקן, קאָן די ווירקונג זיין גראַד אַ פאַרקערטע: צו פאַרשאַרפן די ארבעטסלאָזיקייט, אָדער, אמווייניקסטנס, צו מאַכן שווערער פאַר'ן לאַנד צו באַפרייען זיך פון איר, שוין פשוט דערפאַר, ווייל די באַשריינקונג פון אימיגראַציע באַשריינקט אויך די מעגלאַכקייט צו אנטוויקלען די אינדוסטריע און די נאַטירלאַכע ריישטימער פון לאַנד.

אויב די רעגירונג וויל נאָר ווייזן פאַר'ן פאָלק, אז זי טוט עפּעס צו לייזן די ארבעטסלאָזיקייט, דאַן איז איר שריט בנוגע איינוואַנדערונג א גוטע דעמאָנסטראַציע, וואָס וועט מסתמא מאַכן א גינסטיקן איינדרוק אויף די קורצזיכטיקע עלעמענטן, וואָס זעען אין דער אימיגראַציע דעם קוואַל פון ארבעטסלאָזיקייט. אויב אָבער זי האָט נאָר טאָן עפּעס ממשות'דיקעס קען דער ארבעטסלאָזיקייט, — און זי איז באַמת אפנים זיכער, אז זי קאָן עס טאָן, — וועט זי מוזן ארויסווייזן אביסל מער פאַרשטענדעניש צו דער פראַגע . . .

* * * *

ווי עס זעט אָבער אויס, איז כיי דעם נייעם אימיגראַציע מיניסטער, מר. גאָרדאָן, די ארבעטסלאָזיקייט מאַקע איינג באַרבונדן מיט אימיגראַציע, — צי דאָס איז דערפאַר, ווייל די שולד פאַר דער ארבעטסלאָזיקייט דאַרף ארויפגעוואָרפן ווערן אויף דער פריעריקער רעגירונג, וואָס האָט, ווי עס איז באַהויפּטעט געוואָרן אין דער צייט פונ'ם וואַל־קאַמפּיין, אריינגעלאָזן צופיל אימיגראַנטן אין לאַנד. אָדער ער גלויבט מאַקע באַמת, אז אימיגראַנטן פאַר־אורזאַכן ארבעטסלאָזיקייט, אָדער, אמווייניקסטנס, פאַרשאַרפן זי.

יעדנפאַלס אָבער, איז דער אימיגראַציע מיניסטער, ווי ער אנאַ־סירט, אנשטאָלן צו ענדערע די אימיגראַציע געזעצן אזוי, "אז די אימי־גראַנטן זאָלן אין דער צוקונפט מער ניט זיין קיין בייטראָגנדיקער פאַקטאָר צו דער ארבעטסלאָזיקייט". דאָס הייסט, אז ער זאָגט צו נייע אימיגראַציע באַשריינקונגען פון א פּערמאַנענטן כאַראַקטער, ווייל די איצטיקע באַ־שריינקונגען זיינען בלויז צייטווייליקע, אריסגערופן פון דער עקזיסטירנדי־קער ארבעטסלאָזיקייט.

ווי מיר האָבן שוין ביי פאַרשיידענע געלעגנהייטן באַמערקט, איז עס אין אומזין פאַר קאַנאַדע צו פאַרבינדן די ארבעטסלאָזיקייט מיט דער אימי־גראַציע. וועגן אפילו אנזעץ מיינונג, אז אימיגראַציע פאַרגרעסערט די אר־בעטס מעגלאַכקייטן גיכער מער, איידער ווייניקער, ווי קאָ־נאַדע. אין קאַנאַדע איז באַזונדערס ניט שויך צו ריידן וועגן צופיל מענשן, ווען דאָס לאַנד איז אזוי ריזיק און איז אזוי רייך מיט נאַטירלאַכע אוצרות, גענוג אויסצוהאַלטן א באַפעלקערונג וואָס איז א סך מאָל גרעסער ווי די איצטיקע. אגב האָבן די רעגירונגס מיטגלידער בעת'ן קאַמפּיין אליין באַ־טאָנט אַז די רייכקייט מיט נאַטירלאַכע אוצרות, וואָס וואָלט געדאַרפט אוועקשטעלן קאַנאַדע אין א באַזונדערס גינסטיקער לאַגע, ווען אפילו אר־מעטום הערשט ארבעטסלאָזיקייט . . .

אָבער די רעגירונג איז קאַנסיק אונטער'ן איינפלוס פון דער אלגע־מיינער אנטי־אימיגראַנטישער שטימונג אין לאַנד. ניט נאָר ווייל זי די דאָזי־קע שעדלאַכע שטימונג ניט באַקעמפן, נאָר זי קלייבט בעסער אויס צו דער־מוטיקן זי, ווייל זי פאַרלייכטערט איר אויפגאַבע. זי קאָן זיך באַנוצן מיט איר צו "טאָן עפּעס"פאַר דער לייזונג פונ'ם דרינגלאַכן פּראָבלעם אויפ'ן לייכטסטן אופן . . . אזוי האָט אגב אויך געהאַנדלט די פריעריקע רעגירונג, און די איצטיקע רעגירונג גייט בלויז אביסעלע ווייטער אין דער זעלבער ריכטונג.

* * * *

וואָס איז שייך דער אידישער אימיגראַציע, האָט זי ניט געהאַט פיל צו פאַרלירן. די נייע פאַראָרדענונגען פונ'ם אימיגראַציע מיניסטער וועלן אָבער פאַרט ווייטער איינשניידן זיך אין דער קליינער אידישער איינוואַנ־דערונג, באַמש. ביז מיר וועלן קריגן ווייטערדיקע אינפאָרמאַציעס, קאָנען מיר ניט גענוי בשטימען דעם פאַרנעם פונ'ם שאָפן.

די עטלאַכע טויזנט אידישע אימיגראַנטן א יאָר וואָס זיינען ביז איצט אריינגעלאָזן געוואָרן אין לאַנד, האָבן כמעט אויסשליסלאַך באַלאַנגט צו דער קאַטעגאָריע פון נאָענטע קרובים פון קאַנאַדער איינוואוינער, — קינדער, ברידער אן שוועסטער. א קליינע צאָל מיידלאַך איז אויך אריינגעלאָזן גע־וואָרן אין דער קאַטעגאָריע פון הויז־אַרבעטערנס (דינסטן).

די לעצטע קאַטעגאָריע ווערט איצט קאַנטיק אינגאַנצן אויסגעשלאָסן. וואָס איז שייך דער קאַטעגאָריע פון קרובים, זיינען מיר נאָך ניט אויף זיכער אינפאָרמירט. אויב זי ווערט, לויט דער נייער פאַראָרדענונג, באַשריינקט צו בלויז ווייבער אן קינדער פון היגע איינוואוינער, ווי די באַריכטן פון אַטאַוואַ לויטן.

אויב דאָס זאָל זיין אזוי, דאַן וועט דאָס זיין זייער א שווערער קלאַפּ פאַר דער קליינער אידישער אימיגראַציע. דער גרעסטער רוב פון דער אידי־שער איינוואַנדערונג איז לעצטנס באַשטאַנען פון אָט די קרובים, — עלטערן, ברידער און שוועסטער פון היגע אידישע איינוואוינער.

אויב דאָס איז אזוי, דאַן איז דער נייער אימיגראַציע מיניסטער גע־נאָנגען א סך ווייטער. ווי די ערגסטע אימיגראַציע שונאים האָבן געוואונשן, אפילו דער נאָטאַריזער ביישאָפּ לאָיד האָט ניט פאַרלאַנגט, אז דאָס לאַנד זאָל פאַרמאַכט ווערן פאַר נאָענטע קרובים פון די אימיגראַנטן.

ווען דאָס איז אפילו בלויז א צייטווייליקער מיטל, איז דאָס אָבער פאַרט א גרויזאַמער מיטל. דאָס הייסט צערייסן אומ'ברחמנות'דיק פאַמיליעס, און די לאַנע אין לאַנד איז נאָך יעדנפאַלס ניט אזוי קריטיש, אז מען זאָל אַנ־ווענדן אזעלכע עקסטרעמע מיטלען.

די מאַראַנען פון פּאָרטוגאַל

פונ'ם בוך: "צווישן מזרח און מערב" רייזע איינדרוקן פון מ. ערנפּרייז, הויפּט־ראַבינער אין שטאַקהאָלם.
אידיש: ק. וו. בראַקער *)

*) באַמערקונג דער רעדאַקציע: דאָס בוך "צווישן מזרח און מערב", פון וועלכן מיר גיבן איינציקע פראַגמענטן אין דער איבערזעצונג פון אונזער מיטאַרבעטער, ק. בראַקער, איז ערשט מיט א קורצער צייט צוריק דערשינען אין שוועדיש און איז באַלד איבערגעזעצט געוואָרן אין אַלע אייראָפּייאישע שפּראַכן. דאָס בוך האָט אומעטום געמאַכט א גוטן איינדרוק מיט די פּרעכטיקע בילדער פונ'ם אידישן און אַלגעמיינעם לעבן, וואָס וועט דאַרט געשילדערט. מיר האָבן פון דאָס ניי א באַ־וויז, אז מיר קענען נאָך דערוואַרטן א סך גוטע ווערק פונ'ם אַלטן וועטערן פון דע העבראַיאישער ליטעראַטור.

דעם שטאַרקסטן איינדרוק האָט פאַר־טונאַל אויף מיר געמאַכט פונ'ם רעליגי־עזן שטאַנד־פּונקט. דאָרטן האָב איך דער־פילט טיפער, ווי ערגעץ וועז, אז א רייז־זע איבער דעם שפּאַנישן האַלב־אינזל איז איינגטלאַך א רייזע דורך רעליגיעס. דאָרטן איז אומעגלאַך ניט צו באַגרייפן ביז וואָס פאַר א מדרגה האָט דער האַר־טער צוואַמענשטויס צווישן דעם מזרח און מערב אָנגעגעבן א באַזונדערע צורה דעם לעבן פון דער דאָזיקער לענדער און ווי ווייט ער האָט אָנגעגעביסנען דעם ספּר־דישן מענטש, אפילו דעם פון היינטיקע צייטן, מיט א ספּעציעלן שטריך פון עפּעס אומרעאַלעס און אומראַציאָנעלעס.

כ'האָב געהאַט דאָס מעגלאַכקייט דורכ־צושטודירן דעם פּאָרטוגעזישן מאַראַנען פון דער נאָענט. דאָס איז א שרעקלאַך קאַפּיטל פון דער טראַגישער געשיכטע פון דעם אידישן מאַרטירערי, א קאַפּיטל, וואָס איז ביז די לעצטע יאָרן פאַרבליבן פאַרבאָרן פאַר דער אויגן פון דער וועלט, ער איז נאָך ניט פאַרענדיקט. ווי כ'איז באַקאַנט, באַצייכנט מען מיט'ן נאָמען "מאַראַן" די פאַרמאַרגענע אידן, אָדער די כלומר'שטע קריסטן; די אזוי־גערופענע "נייע קריסטן", וועלכע בילדן נאָר לשם פּנים א טייל פון דער קאַטוליישער קיר־כע: אין דער אמת'ן האַלטן זיי זיך פאַרט פאַר אידן און היטן אַז פון דער אימיגראַציע דעם קוואַל פון וויסע אידישע מנהגים. זיי שטאַמען פון די אידן, וועלכע זיינען פאַרטריבן געוואָרן אָדער דערפירט געוואָרן מיט גוואַלט צום שמד אין יאָר 1492 אין שפּאַניען און אין יאָר 1496 אין פּאָרטוגאַל. די דאָזיקע מאַראַנען געהערן ניט בלויז צום עבר, ווי מ'איז געוואוינט צו האַלטן. זיי עקזיסטירן נאָך ביז היינטיקן טאָג אין פאַר טונאַל, און זייער צאָל איז ניט אַז א וויכטיקייט. ביז איצט געפונען זיי זיך נאָך אין נאָענטן קאָנטאַקט מיט דער רע־ליגיע פון זייערע אבות און היטן נאָך אַז ניט קוקנדיק אויף אַלע סכנות, די אַלטע יום־טובים און פאַרבאָטן פונ'ם אידישן קולט. דער מאַראַן — ווי קאַרל געהאַרט האָט עס זייער גוט באַצייכנט (אין'ם בוך "אוריאל אקאָסטאַ'ס וועדק" אמסטער־דאַם 1922) — איז א קאַטוליקער אַז א גלויבן אין א איד אַז וויסן; אָבער דאָך א איד מיט זיין נאָענען וויסן. אויס געוואוינ־הייט זיינען די פּאָרטוגעזישע מאַראַנען ביז די לעצטע יאָרן פאַרבליבן אידן אין דער פאַרבאָרגענהייט און פירן זיך בגנבה לויטן אידישן דין. הונדערט יאָר נאָכ'ן פאַרשוואונדן פון דער אינקוויזיציע, — זי איז אָפּגעשאַפן געוואָרן אין פּאָרטוגאַל אין 1821 — זעט נאָך ניט אויס, כ'זאָל זיך שוין האָבן פאַרענדיקט דער היסטאָ־רישער דועל צווישן די געוויסן־פאַרוואָר־פען און דער פרייהייט פון די קוקלן. דער רעזולט פון טעראָר פון די פאַרגאַנגענע יאָרהונדערטן דריקט נאָך אַלץ אויף די אָנגעשראָקענע נשמות און מען האָט אַז איינדרוק, אז די דאָזיקע גערודפּטע מענ־שען לעבן נאָך אַלץ אונם שאַטן פונ'ם "הייליקן אפים", עגלאַך צו זייערע עלי־טערן, צו יענע פּרעכטיקע און שטומע העלדן, וועלכע האָבן געקעמפט אין משך פון מער פון פיר יאָרהונדערטן און זיינען געשטאָרבן פאַר דער פרייהייט פונ'ם גע־דאַנק.

ערשט איצט הויבן זיי אַן אַרויסווייזן פאַר דער ליכטיקער שיין זייער רעליגיעזע לעבן, וואָס איז ביז איצט געווען פאַר־באָרגן. מ'קאָן בייוואוינען אין פּאָרטוגאַל דעם אמת'ן לעבן אקט פונ'ם חפּוזות לאַנג דויערנדן קאַמף צווישן דעם אינק־ווזיציע און דער פרייהייט פונ'ם געוויסן און אין דער זעלבער צייט אַן אַנהויב פון א נייער אידישער אקטיוויטעט אויפ'ן אויבערשטן האַלב־אינזל, א פאַקט, וואָס איז ביז דער העכסטער מדרגה פול אַנזאַ־נענד און וויכטיק. מיין באַגעגעניש מיט די מאַראַנען פון ליסבאָן האָט מיר פאַר־שאַפט א סך שעה'ן פון טרייסט: די יום־טובים און פאַרבאָטן פונ'ם אידישן קולט. דער מאַראַן — ווי קאַרל געהאַרט האָט עס זייער גוט באַצייכנט (אין'ם בוך "אוריאל אקאָסטאַ'ס וועדק" אמסטער־דאַם 1922) — איז א קאַטוליקער אַז א גלויבן אין א איד אַז וויסן; אָבער דאָך א איד מיט זיין נאָענען וויסן. אויס געוואוינ־הייט זיינען די פּאָרטוגעזישע מאַראַנען ביז די לעצטע יאָרן פאַרבליבן אידן אין דער פאַרבאָרגענהייט און פירן זיך בגנבה לויטן אידישן דין. הונדערט יאָר נאָכ'ן פאַרשוואונדן פון דער אינקוויזיציע, — זי איז אָפּגעשאַפן געוואָרן אין פּאָרטוגאַל אין 1821 — זעט נאָך ניט אויס, כ'זאָל זיך שוין האָבן פאַרענדיקט דער היסטאָ־רישער דועל צווישן די געוויסן־פאַרוואָר־פען און דער פרייהייט פון די קוקלן. דער רעזולט פון טעראָר פון די פאַרגאַנגענע יאָרהונדערטן דריקט נאָך אַלץ אויף די אָנגעשראָקענע נשמות און מען האָט אַן